

Ráérő idő
Hortobágyi László
Molnár Csaba interjú
2005

(Published in: Kalligram Journal, in Autumn of 2006)

Én azt mondom: nincs ráérő idő. Vannak barátaim, akik nagyon komoly családi háttérrel rendelkezve (nőrsz, nyelvek, német zongoratanárnő stb.), igen jó helyeken tanulva (*Oxford, Cambridge, Harvard*), most negyvenvalahány évesen itt állnak tehetetlenül - miközben tele van az agyuk, forr, rotyog bennük a tudás, az intelligencia, a minőség, a disztinkció stb. -, és azzal szembesülnek, hogy semmiféle hozzájuk méltó feladat nincs ezen a világon. Valahol egy nagyvállalatnál vagy valamilyen művészeti ügyben teljes pótcselekvésre kényszerülnek. Személyükben ott van egy hatalmas értéktöbblet, de a tudásuknak csak egy vékony szelete használható, amit vagy tudnak forgalmazni vagy nem. Akik ügyesek és el tudják adni, azoknál pedig azt látom, hogy a fölös kapacitás is beteggé teszi őket. Itt most olyanokról beszélek, akik valamilyen szinten, von Haus aus vagy nem, de valamilyen szinten mégiscsak szeretnék vagy megérteni és egyben lakhatóvá is tenni a világot - e kettő véleményem szerint szorosan összefügg -, vagy csak túlélni. Ezért azt látom, hogy bizonyos esetekben a tudás nem segít

Régóta folyik a diskurzus a különféle tudásokról, mint például a tanulás útján szerzett, a velünk született, az örökölt, a közös tudatból szerzett tudás stb. Pontosan milyen tudásról beszélsz?

A tudás minőségét illetően én nagyon fontosnak tartom az összehasonlításhoz való képességet. Véleményem szerint az intelligencia ezen múlik. Mármint hogy képesek vagyunk-e látszólag egymástól nagyon távol eső dolgokat is összefüggésbe hozni, és egy közös *Ariadné*-fonálra fölfűzni. Például egy kultúra valamely idejében konstruált kulturális entitás, hogyan hasonlít egy másikra.

Ami a legjobban érdekel, és amire úgy érzem, hogy vannak bizonyos képességeim, az a *közös mögöttes* jelentés felfedése és racionalizálása. Én olyan mértékben nem hiszek a jóistenben, hogy az már bűn. Meggyőződésem, hogy nincs semmilyen

metafizikus elem ebben a világegyetemben, amit előbb-utóbb ne lehetne felfejteni. A tudatunk egy gömb, aminek a felfekvése mindig azonos azon a síkon, nevezzük időtengelynek, amin gördül a jövő irányába. Ez a tudat egyre csak nő, ahogy az emberiség és annak belső egyedei fejlődnek és információként egyre barázdáltabb memetikus agyvelőre tesznek szert. (*Richard Dawkins MÉM-elmélete [1] szerint: a mém a kulturális evolúció alapegysége, a gén analógiája, az emberi agy által kreált és szaporított információs "egység" és szimbólum. - a szerk.*) Annak a gömbnek a felfekvése az algebra szabályai szerint mégis mindig ugyanakkora. A gömb alakú tudás és az időtengely „tömegvonzása” alapján a jelennek a kiterjedése egyre nagyobb. Az emberiség egyes fejlődő tudatai számára a jelen idő tartama és intuitív udvara egyre nagyobb. Véleményem szerint ez fokozatosan nő. A *jelen* alatt azt értem, hogy egy időpillanatban milyen mennyiségű rálátásunk van a világra. Hogy ez a *jelen* egyre csak nő, arra az egyik legjobb példa az Internet. Ráadásul ez egy feedbackes dolog, tehát hatványozódik. Itt persze hiányzik az a struktúra, amely leírhatná, hogy milyen módon hatványozódik a dolog, mert adatmennyiség nem mennyiség. A genetika például négy egységből oldotta meg ezt. A kényszerítő körülmények intuitív ereje az időtengely viszonylatában, pillanatnyilag nem tesz lehetővé, hogy nyelvünk legyen olyan fogalmakra, amelyeket csak x idő múlva fog elérni ez a gömb alakú tudás a jövőben. Ezért bár intuitíve már sejtjük, hogy ott valami új fizika, új gondolatrendszerek, új testek, új genetika, nanotechnológia stb. létezik, és érezzük, hogy egy teljesen új világegyetemre és kozmológiára van szükségünk, de azzal kell szembesülnünk, hogy még nincsenek szavaink rá. Nincs szavunk például a halál előtti ötödik szívdobbanásra. Ezért itt egy metafizikus paraméter lép be: az omnipotens jóisten vagy egyéb ortopéd segédmankó-gondolatrendszerek képében, amelyek ezt az intuíciót, még a magas tudomány körében is megtámasztják és beemelik a napi gondolkodásba. De igazából ennek az intuíciónak a kifejtését csak sejtjük, mert e területen még nem értük el a nyelvi kifejezés és rögzítés tökéletességét, mint ahogy például néhány biológiai rendszer (pl. az evolúció) vagy a tudomány számtalan területe esetén ez már sikerült. És ezért jön a hablatyolás és a sarlatánok végtelen serege. Itt meg kell, hogy említsem a hivatalos tudomány több ezer éves bűnét, ami abban az attitűdben nyilvánul meg, hogy amikor fölvetik az alternatív energia kérdését vagy az UFO-k problémáját, és még sorolhatnám, akkor ez a hivatalos és szentesített tudomány egy mozdulattal lesöpri ezeket a kérdéseket. Ahelyett, hogy másnap állami költségvetésből intézeteket hozna létre és nekivetné magát, hogy tisztázza, ugyan vannak-e lidércek, UFO-k stb. Ehelyett lesöpri és átengedi a terepet a simlis és kókler hadnak.

Pedig pontosan ez a vizsgálat vinné előbbre a tudományt is, mert újabb és újabb módszerekre és gondolkodásmódokra volna szükség, mivel ismeretlen dolgokat - hiszen visszapattan róluk a hagyományos kérdezősi mód - közelítenénk meg.

Itt az én perzsa eredetű elméletem valósul meg, ami azt mondja, hogy mindig a legnagyobb közös emberi rossz valósul meg minden felülről vezérelt kollektív döntésben. A világon először a parlamenti demokrácia csinálta meg, a keleti vagy a nyugati despotikus államhatalmakhoz képest fénysebességgel és zseniális manipulatív erővel, hogy az emberek a saját ellenségeiket emeljék trónra és ültessék magukra. Mintha a perzsa, sötét gnózis árnyát az emberi elmék úgy termelnék ki - miközben megszavazzák saját hóhéraikat -, hogy azt szabad akaratukból teszik. És ebben az a legszörnyűbb, hogy ez az önbecsapás nem direkt történik. Itt olyan folyamatok vannak, amelyeket nem képes már semmilyen társadalmi rendszer sem uralni.

Ez a „gnózis-termelés” vajon genetikusan van meg az emberben?

A hamis tudat az egyike azoknak a nagy kérdéseknek, amik foglalkoztatnak. Vajon az evolúció része, tehát szükségszerű vagy mégsem? A tudat már maga egy evolúciós melléktermék. Tulajdonképpen egy hiba a világegyetemben. Bizonyára rengeteg élet és genetikai folyamat létezik tudat nélkül, ugyanakkor itt egy óriási problémát érzek. Lassan el kell, hogy jöjjön az ideje annak a nagy változásnak, amit talán csak a keresztény *mindenkit megváltás* gondolatához tudnék hasonlítani, ami ugye egy rendkívül nemes és az emberi elmén túli gondolat, de hát soha nem valósult meg.

Ezt a változást az állatokkal kapcsolatban a lányomon láttam először. Négy éves korában közölte, hogy ne állatot öl, hanem embert. Mindezt anélkül mondta, hogy otthon bármi effélét hallott volna. Ő nagyon hamar rájött, hogy ez az egész emberi civilizáció, ez a hatmilliárd ember, rákos tenyészetként, a földgolyó penészeként, teljesen fölöslegesen pusztítja a javakat, az ökológiát és az állatokat.

Nagyjából húsz évvel ezelőtt, a delfinekkal végzett katonai kísérletek melléktermékeként jöttek rá, hogy a delfinek közelében az autisztikus gyerekek viselkedése megváltozik. Elkezdődtek az orosz kísérletek, melyek a langyos vízben és delfinek társaságában történő szülésekre irányultak. Majd ezekhez a környezeti tényezőkhöz hozzáadták a zenét is. A delfin és a kutya az a két állat, amelyik fölfüggeszti az emberrel való viszonylatában az önreflexióját és az állati tudati létét, és teljesen az emberre kapcsolódva, önfeladóan figyel. Amikor én ezekkel a dolgokkal ismerkedtem, akkor esett le nekem az új világ új tantusza, hogy minek is kéne itt működni. A tudat felelősségének.

Roger Penrose [2] szerint (ez egyféle értelmezés a sokból) a tudat egy hat dimenziós kvantumrendszer és molekuláris alapján, önmagától a hatos kapcsolódásból következően kialakult - egyébként téren és időn kívül működő - gondolati rendszer.

De bárhogyan is legyen, ha már a sors és az evolúció megvert ezzel a tudatnak nevezett dologgal - ami képes értelmezni és rálátni arra a szülőhelyre (világtelevényre), amelyből létrejött -, akkor az azzal a felelősséggel jár, amit a tudattal nem rendelkező élőlények, életek és folyamatok iránt kellene, hogy viseltesen. Ehelyett ez a tudat skizoid módon, legyárt egy másik tudatot, egy hamis tudatot. Sőt a legfelsőbb lény fogalmát gyártja le, hogy a saját tudatát mentesítse eme imperatívusz alól.

Én úgy érzem, hogy ez az a paradigmaváltás, amit lassan harminc éve mások is érzékelnek, ami elvezethet (és itt most három pontot hagyok a levegőben) a tudat ama evolúciós lépcsőfokára, ahol a tájrendezéstől kezdve a társadalmi struktúra uralásán keresztül a szoftverekig minden megfelelően működik.

Azért említem az utóbbi harminc évet, mert azóta figyelhetők meg azok az egyéni és társadalmi reagálások, amik az ökológia katasztrófának, az acid korszaknak, a genetikai változásoknak, a zenék és a kultúrák változásának, a kasztrendszerek megszűnésének, a társadalmi rendszerek összeomlásának egyértelmű észlelését jelzik vissza.

Egyelőre azonban még ott tartunk, hogy amíg egy csepp olaj is van a földben és az eladható, addig nem engedik használni azt az 1936-ban kifejlesztett és azóta is kitűnően működő motort, aminek a hajtóanyaga víz. Az a tudomány, amelyik arra fordítja az erejét, hogy egy öt év múlva porrá omló műanyagot fejlesszen ki - ami azért három-négy nagyságrenddel nehezebb és költségesebb feladat, mint egy olyan műanyagot csinálni, ami száz évig jó -, nos az a tudomány igazán aljas.

Miért mondtad azt, hogy nincs ráérő idő?

Azért, mert a ráérő időt egy olyan fogalomnak érzem, ami azt az állapotot írja le, amikor az ember fülét-farkát elengedi és ráér. Ráér pihenni, olvasni, tanulni. Tehát valamire ráér. Én nem érek rá soha semmire, mert nekem rengeteg dolgom van. Ha nem teszek mindennap egy kis szöveget odébb ugyanabban az ügyben, akkor végem van.

Ez persze lehet, hogy marhaság, mert tulajdonképpen a ráérő időt én arra fordítom, ami nekem jó. Tehát ez egy szintiszta önzés a részemről, mert hát én döglök is, ha kell. Tudok én négy napig is aludni, amikor már nagyon elég volt valamiből. Számomra a ráérő idő valójában egy mögöttes felosztást tartalmaz: a *szabad* és a *nem szabad* fogalmát. A ráérő idő arról szól, hogy valaki x ideig nem ér rá valami miatt,

mert mondjuk valaminek a rabszolgája.

Igen, de mire nem ér rá?

Hát önmagára, a saját valós életére nem ér rá. Az egy közhely, hogy guggolva élünk, s talán ezért nem is jutott eszembe. Én nem láttam embert, akiért ne lenne kár - tehát hogy ne lenne több, mint ami - és nem láttam embert, aki szabadon tudna élni vagy ne lenne áldozat. Áldozata akár a saját paradigmáinak, akár a környezetének. Én még épséges embert nem láttam ezen a földön. Nem is hallottam róla és nem is olvastam még soha. Nem volt itt egyetlen lakható világ sem, egyetlenegy másodpercig sem az elmúlt húszezer évben. Amit a hivatalos történettudomány mond, az úgy nem igaz, ahogy van. Soha egyetlenegy médiának, tankönyvnek, csoportnak, társadalmi osztálynak, vezetőnek nem volt fontos, hogy te megértsd a világot és hogy jól lásd a történetet.

Mi van, ha ők sem értik? Összeszedik az egyre gyűlő információkat, aztán már csak annyit tehetnek, hogy odaadják: kezdj vele, amit akarsz. Hajtogass magadnak belőlük színes kis papírhajókat és utazz oda, ahová akarsz.

Igen, de nem adták ide az információkat! Csak azt hagyták, hogy origamizzál. A szocializmusban meg csak a folyópartról nézhettük, a sok kis hajót, és azt hogy vajon ki ül bennük és hova megy.

Visszatérve a ráérő időre és a felosztásra. Aki ráér, az pillanatnyilag otthagya azt a helyet vagy azt az időt vagy azt az életszakaszt, amikor nem ért rá. Aki nincs terhelve olyan imperatívuszokkal, mint én aki csak arra ér rá, ami a mániája, az amit odaad a császárnak, ami császáré azt a ráérő időben odaadja istennek.

Véleményem szerint a ráérő idő, *ab ovo*, szociológiailag a nem szabad emberek fogalomkörébe tartozik. A ráérő idő szakaszolva van az életünk során. Olykor megteremtik számunkra (gondoljunk itt a hajléktalanokra), olykor mi magunk teremtjük meg. Mi azért teremtjük meg, hogy végre igaz emberként az emberi létünk igaz mivoltával foglalkozzunk abban a piciny időben.

Gyerekkoromban rengeteget foglalkoztam az idővel és rengeteg időm ment el, hogy foglalkoztam valamivel. Arra jöttem rá, hogy egy csomó fölösleges tevékenység van és azt rögtön le kell radírozni. Csakhogy annyi iszonyú érdekes dolog van a világon, hogy nagyon erős szelekciót kell végezni, mert sajnos annyi mindennel úgy sem foglalkozhat az ember. Ezért én angolna módjára próbáltam megszabadulni egész életemben minden fölös dologtól. Kislisszoltam a *KISZ*-ből, a könyvelésből, a bt

alapításból stb., csak hogy ne vegyék el az időmet, hogy a ráérő időmet arra fordíthassam, ami a legjobb nekem. Még akkor is, ha az egy baromságnak tetszik, ha az a legjobb nekem. Semmiféle küldetés tudat nincs bennem, viszont irtózatossá önzés van bennem, mert szeretném megismerni a világot és jól érezni magam benne, de úgy hogy aki mellettem van az is mosolyogjon. Azt vettem észre, hogy az iszonyú ügyeskedések és az angolnászerű kicsusszanások mellett is, ha egy napra lebontom a hasznos tevékenységet, és mondjuk 100 egységnek tekintem a napot, akkor az ily nagy munkával megszervezett napon sem tudok 3-5%-nál többet teljesíteni.

Itt visszakapcsolnék azokra, akikről az elején beszéltem, akiknek fortyog az agyuk. Ez egy kaszt, amelyik magát turbózza föl, mert szüksége volt a világ megértésére. Nekik igényeik voltak, és nemcsak a neveltetésük okán. Velük pedig az a helyzet, hogy a nap bizonyos időszakában a ráérő időt fantomok kergetésére, műfeladatok ellátására, műproblémák műmegoldásaival való foglalatosságra konvertálják. De a legrosszabb az a skizoid helyzet, amikor látszólag feladatokat növesztenek maguk fölé, amelyek agyonnyomják a ráérő időt.

Érzed ennek a tragédiáját? Ott van egy ember jó minőségű agyvelővel, és akár használhatná önmegmentésre is. Ön és környezete megmentésére. Ehelyett úgy használja, mint azok, akik ennek csak a töredékével rendelkeznek. Ő nem egy jóistent növeszt magára, hanem egy képzelt feladatot, elméletet, rendszert, ahelyett hogy kimenne és a rigókkal foglalkozna vagy hallgatná őket. Véleményem szerint ez ugyanolyan hasznot hajtana, mintha egy új adópolitikát dolgozna ki, mert ez nem az ő dolga. Most azokról beszélek, akik nem szakemberek, és fölvetett dolgokkal foglalkoznak, mint például az új zeneszerzői nyelv, vagy a *Fibonacci*-sor újbóli hangszerelése. Ezek az emberek teljesen meddő, steril intelligenciákká válnak.

A steril intelligenciáról az érzelemmentesség jut eszembe, és egy idézet a Tao Te King-ből: „az agyonköszörült kard: csorba vas” [3]

Az érzelemmentes élet elmélete a buddhizmusból jön. Iszonyatosan nagy találmány. Sajnos, mint ahogy a legnagyobb közös emberi rosszak mindegyike működik, mindennél jobban működnek ezek a dolgok is. Nem véletlen, hogy a nagy keleti és ázsiai társadalmakban van ez a mindenről való lemondás, és hogy az élet *ab ovo* egy szenvedés. Ez egy iszonyú nagy igazság, mert minden karmikus következménnyel jár. Nincs akció, aminek ne lenne következménye és aminek a vége ne szenvedés lenne. Ezért az ég alatti nemcselekvésben - *vu-vej* a kínai filozófiában - és a szenvedések kioltásában az a borzasztó, hogy olyanok, mint a fasiszmus: működik, de használhatatlan és borzalmasan kártékony. Egy önmagát agyonsújtó gondolatrendszer

ugyanúgy, mint a parlamenti demokrácia. Ezekben a dolgokban az a legszörnyűbb, hogy ezek a kifacsart, degenerált, deformált, embert és tudatát pusztító nézetek az osztársadalmi rossz struktúrából következően, feed-back módjára jól működnek. Viszont azok amelyek a másik irányba terelnék ezt a katasztrofikus, önmozgó, amőbaszerű homeosztázist azok meg nem működnek. Azokhoz kellenének őrtornyok, szervezés, pénz, földalattiság...

Pedig abban is biztos vagyok, hogy pontosan ugyanannyi jó van, mint amennyi rossz. Csakhogy melyik iránt van nagyobb érdeklődés a társadalmi média felől - média felület alatt a tudat ismeretanyagát értsük és ne a médiumok összességét. Nyilvánvaló, hogy minket csak a rossz érdekel, mert rosszban élünk és minél rosszabb annál érdekesebb: lásd a híreket.

Csányi Vilmosék végeztek nemrégiben egy felmérést, mely arra irányult, hogy a napilapok cikkeinek címében milyen arányban szerepelnek félelmet, agressziót, erőszakot keltő szavak. A lapok irányultságától függetlenül, közel 20% volt ez az arány.

Hadd fűzzek ide most a nagy kozmológia napi gyakorlatából valamit, ami megmutatja, hogy milyen is az, amikor az ember a tudatát használja és összehasonlítja az eseményeket. Ugyanis a legnehezebb kilépni a mindennapok tudatgömbjéből és ismeretéből.

Az egyik kereskedelmi tévécsatornán emberek ülnek, és nem is a legrosszabb fajtából. A következő hangzik el: „- Menj a jó kurva anyádba te köcsög!” - és ez így lemegy. Félórával később ugyanitt egy másik műsorban amikor egy áldozat éppen ömleng a média javára - mert ugye abból élnek, hogy az emberek önként ömlengenek és öt perc alatt ars poeticákat próbálnak összerakni -, szóval az az áldozat közli, hogy ő tulajdonképpen nagyon nem szereti a *Coca-Colát*. És ebben a pillanatban a kóla nevét kisípolják. Magyarán elérkeztünk egy olyan média világba, ahol az előbbi durva mondat teljesen szabályos és hétköznapi, a *Coca-Colában* pedig van valami titkolni való és cenzúrázandó.

Ez a példa visszautal arra, amit én mondok, hogy a legnagyobb közös emberi rossznak a csápjai és megvalósult mindennapjai önmaguktól ilyen bugyrokot és mélységeket képesek működtetni

Ha tényleg van metafizika és valami kutatnivaló, az például a kisselektálódás. Az amőbaszerű, tudattal nem rendelkező, társadalmi pszichozoikum, ami egy homeosztázisként írható le, és araszol előre a történelemben, egyszer csak bizonyos egyedeket rákos sejtként kisselektál. A középkorban ugye az volt a logika, ami azóta

is számomra egy esszenciája az emberi gondolkodásnak, hogy a hídról bedobjuk a boszorkányt, és ha elsüllyed, akkor ártatlan volt, ha fõnt marad, akkor elégetjük. Ma már azt láthatjuk, hogy a fentebb említett homeosztázisnak ez a fajta érzékenysége bizonyos fajta embercsoportok szelekciója helyett inkább csak az öngyilkosságra, az addiktív életvitelre és az egyed saját magának okozott betegségeire redukálódik. Míg a középkorban valóban legyilkolták ezeket az egyedeket, addig ma már csak a kedvük megy el. Az értelmiségi lét bizonyos szakaszaiban ezek az egyedek másképp szelektálódnak ki, de mindenképpen kiszelektálódnak. Például mert nem jön a busz, az önkormányzatban nem fogadták, gyomorfekélye van, az egész le van szarva, felesége sincs, gyereke sincs, barátja sincs. Kifesti a fürdőszobát, buddhista szentélyt varázsol belőle, bebassza az ajtót és meghal barátok, nõ és gyerek nélkül. A rosszkedvnek eme végzetes folyamatát tartom rettentõ érdekesnek, mert ez a homeosztázis teljesen öntudatlan módon teremti meg azokat a lehetőségeket, hogy a társadalom kiszelektálhassa azokat az amõbaszerû, pszichozoiikus kis zárványait, akik nincsenek fázisban az ösztársadalmi rezgéssel és a legnagyobb közös társadalmi rossz mindennapjaiban megvalósult gyakorlatával. A szelekció pedig a személyiség torzításával, a rosszkedv eluralkodása révén mûködik ezeken az egyedeken, akiknek egyébként talán éppen az idegenségük és a devianciájuk okán lehetnének a társadalmat elõrelendítõ új gondolataik és új látásmódjaik. A kiszelektálódás által pontosan az újdonságot bevivõ tevékenységük szûnik meg.

Miben bízol a jövõt illetõen?

Ebben az acid-tudatos, teljesen elidegenedett - és itt most visszautalnék a gyerekekre is - ifjúságban, akik maguktól tudják, hogy ez az egész egy hülyeség. Ők azok, akik maguktól lelépnek, mert tudják, érzik, hogy se megváltás, se egyéb hablaty nem fog segíteni. Nem kötõzik oda magukat a tv-hez, a DVD-hez, hanem megválogatják, hogy mire van szükségük. Jó filmeket néznek, kiváló zenét hallgatnak, fontos nekik az ökológia stb. Az igazán metafizikus ebben a dologban: a tudattalan szelekció és az új világ új tudatainak eme különös keveréke. Hogyan áll ez össze az agyukban? Ugyanis nincsenek Ariadnék, csak rossz szülõk vannak rossz szoftverekkel. És én mégis egyre több ilyen gyereket látok, akik megpróbálják a maguk új módján összerakni azt a világot, ami rájuk vár.

Említetted, hogy gyerekkorodban sokat foglalkoztál az idõvel. Van különbség aközött, ahogyan annak idején te figyelhetted az idõt, ahogyan te gondolkozhattál róla és aközött, ahogy az általad említett fiatalok?

Egészen biztos, hogy a deviancia vezetett el a zene intenzív tanulmányozásához. A zene racionalitása vonzott. Az, hogy egy tökéletesen kiépíthető, racionalizált lépcső a pokolba vagy a mennyországba, illetve a múltba és a jövőbe. Az embert tulajdonképpen a humor, a nyelv - ez egy kicsit vitatott - és a zene választja el attól a biológiai létől, amelyikből jött. A nyelv alatt a leírás képességét értem, lásd a matematikát. A zene viszont fizikailag a te karmikus - az evolúció során véletlenül idebaszott - létedet megmentheti egy racionális kódrendszer alapján. A zene az egyetlen, ami legyőzheti az időt. Ebben különösen bizonyos ázsiai típusú zenék vezetnek. Itt most az emberi elme által létrehozott nyelvi, magas művészeti kódrendszerről beszélek és nem a művészetről. Művészetről beszéljenek a *Mahler*-hívők.

Ilyen kódrendszerek létrehozása örök képessége az általam egyébként végtelenül tehetségesnek minősített és tartott emberi fajnak. Ezért azt látom, hogy ha az emberi faj valahogy túléli magát, akkor záros határidőn belül képes lesz rá, hogy átépítse a galaxist.

Tehát a zene és az idő. Rettentő tanulságos megvizsgálni egy 1200 körül írt kétszólamú művet, és egy kicsit később komponált csembaló vagy orgona darabot olyan szempontból, hogy miért éppen úgy jönnek a hangok egymás után? Ha pedig így jönnek, akkor mi volt az a világ, amiből ezek a hangok így álltak össze egy rendszerré, egy nyelvvé, egy kóddá. Mi az az emeletes, mögöttes jelentés, amit a szerző esszenciaként összerántott a maga létéből. Hiszen ő valamilyen hangkombinációban, ám nagyon is racionális módon, de szavakkal leírhatatlan kódrendszer alapján állított össze egy lenyomatot abból a múltból és abból az időből, amit a kottájából és a zenéjéből visszafejthetsz. Bármilyen furcsa, de egy ilyen - a természettől, pl. a rigófüttytől - elidegenedett kódnyelv segítségével is vissza lehet menni az időben és át lehet lépni a valóság falain.

Ezért volt fiatalon annyira vonzó számomra a zene. Pillanatokon belül kiderült, hogy a több dimenziós időbeli gondolkodás keleten valósult meg. A legszörnyűbb és legelnyomottabb társadalmakban. A test és a szellem napi akciója, megvalósulása és ráérő ideje befelé szorult, mert kifelé semmi sem volt szabad, semmi sem volt jó és tulajdonképpen senkinek sem volt semmije. Ezek nagyon statikus és atomizált társadalmak voltak, melyeknek nagyon hosszú idő állt rendelkezésükre, hogy az emberi elme és tudat kifinomuljon, és kitalálja, de csak a befelé vezető világban, azokat a módozatokat, amikkel a világ minden táján le lehet győzni a napi valóságot. Csak nagyon durva megközelítéssel nevezhetném ezeket az exodus-technikákat az emberi elme metafizikus többszörösének vagy a napi lét esszenciális legyőzésének,

vagy struktúrának, nyelvnek, vagy egy zenei orgazmusnak, vagy egy memetikai kisülésnek. Sajnos megint ott járunk, hogy nincsenek szavaink, hogy pontosan elírassuk ezeket a módozatokat.

A zenének ez a vonzata, ez az összetevője a világon mindenhol közös. Ez a közös többszörös. Mert minden más, amit zenének nevezünk és struktúrának és magasművészetnek, vagy bluesnak, vagy punknak az már csak ugyanennek a csomagolása. Minél több csomagolást ismer valaki, annál több arcát ismeri ennek a dolognak. De ez jó, mert képes az összehasonlításra, és ezért meg tudja faragni azt a grádicsot, ami őt elviszi a saját szabadságába.

És ezek a mai fiatalok mégiscsak a zene fizikai, katartikus - ma már beleket megmozgató - rezgése által győzik le napjaink nyomorúságos valóságát. Én se csinállok mást, én is egy punk vagyok. Megpróbálom egy kicsit racionalizálni ezt az exodust, amit kötelezőnek tartok az emberiség fejlődésének ezen szakaszán, mert nem lakhatóak azok a társadalmak és világok, és a szabályok nem emberszabásúak, amelyek körbevesznek. Az egyedül lakható és emberszabású ezekben, az nem más, mint a struktúrák megértése és átadása. Ha te az értékrendben egy adott pillanatban nem viteted el a fiadat katonának, hanem elküldöd a kurva anyjába a sorozó őrnagyot, akkor helyes értékrend szerint cselekedtél. Ezt persze szimbolikusan, inkább csak a múltra értem. Ma mondjuk én nem küldeném el a gyerekem EU-manager tanfolyamra vagy brüsszeli hivatalnoknak, de Irakba sem.

Minden létező zenéből, amiket nagy munkával gyűjtöttem össze, a világ közös és mögöttes nyelveit és nyomorúságát éreztem meg. A gyűjtésben nem a zene volt a fontos, hanem az idő különböző szegmenseiből és kultúráiból áradó mondanivaló feldolgozása. Fontos ugyan, de mégiscsak másodlagos volt a zenei felépítmény és struktúra analizálása. Mert az csak csomagolás, egy racionális megtanulási módja annak, hogy milyen volt például a barokk vonókezelés annak érdekében, hogy kifejezhessék általa azt, amit közölni akartak. A punkság, ez a napi léttől való distinkció, ez az elvonatkoztatás, ez a szintiszta elidegenedés, egyvalamiben segített. Azt vettem észre, hogy dacára az egyre több ember által megszavazott társadalmi rendszer penészszerű terjedésének, a Föld eddig térben és időben elzárt kultúráiból származó információk a penész-birodalmak perifériáin hozzáférhetővé válnak.

De azt is észrevettem, hogy a globalizáció - bár én mindig világállam hívő voltam - nem úgy valósult meg, ahogy elképzeltük. Ugyanis a terjedése okán ez az információ felhozatal véges és csak egy bizonyos ideig tart, mert utána eltűnnek ezek az információforrások.

A probléma a következő. A *tanganyikai* vagy a *jávai* ugye nem jött *gregorián* éneket tanulmányozni, hanem a fehér ember ment el, hogy megfigyelje, mit is kopog az a

fekete ember azon a dobon vagy mit csépelnek a *gamelán* zenekar tagjai. Egyébként ez pusztán a gazdasági expanzió okán, csupán melléktermékként történt meg. Ugyan a számítások szerint a *Kelet-indiai Társaság* 1600-as alapítása és 1947 között körülbelül 100 millió bangladesi halt meg az angol ipar következtében, de már 1794-ben *Sir William Jones* tollából olvashattunk az indiai zenéről.

Ebben a folyamatban az a különös, hogy van egy bevezető szakasz - mint annak idején *Goethe*-ék *Sturm und Drang* irodalmi-szellemi forradalma -, ahol még hozzáférsz bizonyos dolgokhoz, és van a kimenő szakasz, amit pillanatnyilag most élünk. Ez utóbbi szakasz mintegy harminc-ötven év alatt zajlik le, és az jellemző rá, hogy csak az kerül bele abba a hatalmas információs tégelybe (amihez szinte bárki hozzájuthat), amit az odautazó fehér ember megértett, amit az a tudós átszűrt.

Figyelembe véve a nyelvet - mint jelfeldolgozó és jelfrögzítő eszköz - hiányosságait, beláthatjuk, hogy szinte teljesen lehetetlen volt bármit is hitelesen dokumentálni. Nem beszélve a gondolkodásbeli különbségek áthidalhatatlanságáról.

És maga az életmód sem transzplantálható. Tehát a szűrés mindenképpen deformálja a rögzíteni kívánt anyagot. A zenei szakembereknek kötelességük lett volna megérezni azt a néhány pillanatot, különösen a második világháború után, hogy itt valami kinyílik, de gyorsan be is fog csukódni, és ezért iszonyúan észnél kell lenni. De senki nem vette észre ezt a harmincéves lyukat. A világzene valósult meg és a komolyzene érintetlen maradt.

Ki merem jelenteni, hogy az a komolyzene, amelyik huszonöt éve meghalt, az érintetlen maradt akkor. A zeneszerzők általában jó minőségű agyvelők, és éppen ezért azt tartom a legszörnyűbbnek, hogy ezek a fazonok nem reagáltak és nem tettek semmit.

Szerintem, ha valaki, akkor Bartók ebből megérezhetett valamit, és talán még voltak néhányan, de alaposan félreértették őket.

Igen, mert ő is egy zárvány volt. És miért érezhette meg? Azért, mert a periférián élt és nem a birodalom szívében. Valóban félreértették őket, de sajnos ők is félreértették azokat az ázsiai vagy Európán kívüli elemeket és ők is belerakták a maguk nyomorúságát azokba az elemekben. Ekkor szabadult el a káosz.

Tűnjék bár tiszteletlenségnek, de én azt állítom - és nem kérdezem -, hogy amikor te ezekről a végleg elvesző kultúrákról beszélsz, akkor az téged valami

elmondhatatlanul mélyen érint érzelmileg.

Én nagyon sokat kaptam ezektől a dolgoktól. Jószerevével nekik köszönhetem, hogy ép elmével túléltem az utóbbi éveket. Az érzelmeim összetevője valószínűleg az a zsírozás, amit tőlük kaptam, és az időutazás lehetetlensége. Ha a megvalósult világok legjobbját élnénk most, akkor is az volna a helyzet, hogy ezek eltűnnek. Tulajdonképpen én ezt próbálom valami „*cyber-virtuál*” zenei nyelvvel, mintegy evolúciós *feed-back*-ként, füstölgni.

Mivel ezek a gondolati, érzelmi, zenei, művészeti rendszerek az összhomeosztázisból származnak, ezért ezeket a zenei struktúrákat, gondolatokat és mögöttes jelentéseket soha többet nem lehet megismételni. Soha többet!

Amit a *burundi* zene képviselt a világegyetemben, az a *tuszi-hutu* háborúval mindörökké elveszett. 1994-ben három hónap alatt 1 millió embert öltek meg. Percenként 7-et. Azokban a hetekben a *Nyabarongo* folyó kiöntött, mert az egyik zúgón több ezer holttest fennakadt és eltorlaszolta a víz útját. Ezt „remekül” lehetett követni a *CNN*-en. Ott láthatta az ember a *burundi* zenét, mely az utolsó pillanataiban egy folyót torlaszolt el.

Ha 1970-ben néhány „elmebeteg” a francia rádiótól (*Ocora Label*) nem megy el *Burundi*-ba és nem rögzít három lemeznyi hanganyagot, akkor ma semmit sem tudnánk erről a zenéről. Persze itt most jön a kérdés, hogy kinek fontos a burundi zene. Tök lényegtelen. Hány állatfaj hal ki, amelyikről nem tudunk és ezért nem is fontos.

Olyan keveset tudunk átvenni és megérteni ezekből a kiháló kultúrákból, hogy fel sem tudjuk fogni, mi az ami elveszett.

Erre az indiai zene egy jó példa, amiről tulajdonképpen elmondható, hogy száz éve meghalt. Mindezek ellenére egyre nagyobb reneszánsza van, miközben egyre borzalmasabb irányba fajul el. A világ egyik legekzotikusabb zenéje volt, és most megy ebbe a *beauty*-ba, ebbe a nyálba.

Én evvel a zenével foglalkoztam a legmélyebben, és azt látom, hogy az az ember, aki maximális jóindulattal, tudásvágygal, tisztességes archiválási szándékkal, zenetudományi felkészültséggel, szakmai ismeretekkel közeledik eme tárgy irányába, az is körülbelül ahhoz a hangyához hasonlatos, aki egy filozófus hullájából lakmározik. Legalább annyit tudunk mi is hasznosítani az indiai zenéből, mint a hangya a filozófus gondolati rendszereiből.

Pontosan ez az analógiája korunkban minden ilyen dolognak: ott van, mintha ott lenne. Ez a „mintha” a lényeg. Gondoljunk csak a szintetizátorra, mintha fuvola szólalna meg rajta. Ez a mintha levest ennénk, mintha pénzzel fizetnénk, mintha

filmet néznénk. És ezeket a minthákat nehéz bedolgozni, hogy semmi sem igazi. Sajnos nem tudok ide jobb szót az elidegenedésnél. Tudom nem egy szerencsés és a múlt által eléggé szeplősített terminológia ez, de mégis ezt mondhatom erre a látszatvilág építésre, az ember önmagától való eltávolodására, milliányi művészre, ezekre a hasonmásokra, a klónok klónjaira.

Azt mondod, hogy az autentikusság elvesztése folyamatának legfelpörgöttebb végső idejében élünk?

Ahogy elvész a húsleves, elvész az indiai zene, ugyanúgy vész el a tested felépítése, annak darabjai és funkciói is. Lásd a komputerok mintájára kicserélhetővé váló emberi alkatrészeket. Szervcsere, önjavítás, a fogazatok új stílusa, a lecsatolható bélrendszer, a napi divatra szabott mellek, szájak, a célgyógyszerek és a genetika által kéthetente változtatható szem szín az autódhoz igazítva stb.

Igaz, hogy gyakran használod a „racionális” szót, de engem mégis az érdekelne, hogy milyen érzelmeket szősz, bújtatsz, írsz és álmodsz a zenéidbe?

Én azt hiszem magamról, hogy megéreztem azt a közös többszöröst, amit minden ilyen mögött valahol fel lehet fejteni. Ez egy olyan egyetemes nyomorúságnak az érzelme, ami erre a planetoid emberi létre jellemző. És teljesen egybecsengett az én nyomorúságommal.

Nem az igazságról van szó, hanem ennek a fantasztikus ősi, emberi létnek a szörnyűsége megválthatatlanságáról. Amiről egyébként azt gondolom, hogy csak a tudomány és az elme által megváltható, de semmilyen metafizikus eszközzel nem megváltható. A velünk született könyörtelen logikájú pusztítás biológiai paradigmája terhel bennünket. Ezt láttam.

1950-ben születtem, és ezzel én mindent elmondtam. Nekem nem volt más szabadulás ebből a szörnyűsége létből, mint a más szörnyűsége emberi létek megértése. Ezt nem lehetett úgy megérteni, hogy kifestem buddhista szentélynek a fürdőszobámat. Az nem az én nyomorúságom és egy ilyen gesztussal ráadásul nemet mondok a többi nyomorúságra, ami pedig nem igaz, mert ez egy kollektív dolog. Csak ezer arca van, épp úgy, ahogy a zenéknek is. De azért ne értsük félre, nem az éhezésről beszélek!

Tehát ezek a gondolati struktúrák építik azt a lépcsőt, amellyel le lehet győzni a valóságot. A valóság legyőzésén, az emberi léten való felülemelkedést értem, a túllépést a testen és ezen a kényszerű tudatállapoton, gondolkodásmódon, amibe

beleszülettünk.

Itt szó nincs igazi túlvilágról, *Hare Krisna*-ról, *Jézus Krisztus*-ról. És itt most kénytelen leszek, a szent irodalmakat bújók, a tradicionalisták és egyéb általam rühellt fajzatok által bekoszolt és elszeplősített fogalmakat használni.

A tudatnak, mint a világegyetem nem szükséges, de létrejött termékének a kötelessége a megváltás. Hiszen olyan potenciális lehetőségekkel bír, amiknek nem lehet más a vége, mint az univerzum átépítése. *Stanislaw Lem* egyik könyvében találunk erre példát, amikor a véget érő világegyetem a neutrínó-háttérsugárzásba kódolja bele megfejthető formában az elkövetkezendő világegyetem egyedeinek a hasznos információt. Én ezt értem megváltás alatt. A velünk született, véres, *Lucy*-anyánktól származó, a legnagyobb közös emberi rosszat létrehozó, és az elidegenedett egyén napi társadalmi tömbje alá begyűrt szörnyűséges emberi vétkeken való győzelmet.

Forradalmak már soha többet nem lesznek ezen a bolygón. A társadalmi homeosztázis már annyira szétesett és annyira átstrukturálódott, hogy semmilyen kollektív globális akarat, még a *e-dzsihád* sem képes azzá lenni. A megváltásnak egyszerűen nincs más kapuja, hiába haragszanak a tudományra. Már az egész emberiség egy alagútban rohan.

Sajnos nem lettem tudós. Ha matekos lennék, akkor csinálnék egy világegyetemet. Egyszerűen egy olyan világról beszélek, ahol ha egy gyereknek az utcán valami baja van, akkor lehajolnak hozzá és megkérdezik tőle, hogy mi a bajod. Ennyi.

Így kéne felnőni, és akkor nincs ráérő idő, meg munkaidő, meg hogy te matematikus vagy te meg művész.

Az előadásaidat hallgatva valószínűleg sokan hihetik, hogy te pesszimista vagy.

Viszont, amit az előbb mondtál csak megerősítette bennem azt, amit már régen sejtek. Te mélyen optimista vagy. Ugyanis attól, hogy úgy fogalmazol adott esetben, hogy „hibás kód fut le”, még létezhet az a valóság, hogy a világegyetem azért hozta létre az elmét, hogy az lebontsa őt. Ha pedig így van, akkor minden a legnagyobb rendben zajlik: az ember teszi a dolgát, ami rá lett bízva. Tehát, mint a Heisenberg-féle határozatlansági reláció esetén, itt is arról van szó, hogy a megfigyelő (hallgató) befolyásolja azt, amit megfigyel (hallgat). Azaz, ha pesszimista vagyok pesszimistának tűnik, amit mondasz és fordítva.

Erről van szó. Ezért nagyon nehéz kommunikálni látod, mert a szavak mögött konnotatív múlt van. Ki mit rak bele a saját hamis tégelyéből. Holott vannak egyetemes szabályok. Például az egyik ez: embert ölni nem jó. Aki ezt betartja, azzal

nincs miről beszélni, ott nincs vita. Vele nem kell mellébeszélni, hogy a mamád akkor mit érzett vagy te hogy látod a barokk zenét. Embert ölni nem jó, s ha már ebben egyetértünk, akkor hihetetlen lépést ettünk az evolúciós hendikep legyőzésének irányába. Tehát ezek a nagyon bonyolultnak és ultra-hiper-parának tűnő dolgok iszonyúan jól manifesztálhatók.

Két dolog volt gyermekkoromban, ami nagyon fájt. Az egyik az, hogy nem lehet látni az embereken, hogy hogyan gondolkodnak. A másik, a sárkányok története. Iszonyúan el voltam ámulva, hogy ezek milyen csodálatos lények, hiszen hét fejük van, tüzet okádnak és még repülni is tudnak. Aztán mindig jön valaki, aki levágja a fejüket, ráadásul mind a hetet, ahelyett, hogy megnézné hogyan is csinálja azt a tűzokádást, milyen gyönyörű a bőre és milyen baromi ritka élőlény. Nem értettem, hogy miért kell a sárkányokat megölni. Mi történik itt?

Honnan volt neked 17 évesen akkora lelkerőd, hogy itt hagyd a szigorúan ellenőrzött Magyarországot és elmenj Indiába?

Könnyű volt. Hogy miért, azt igazán nem tudom megmondani, mert vannak rétegek, amiket nem vizsgálok magamban. Egy biztos, hogy az indiai út - most ezt szimbolikusan értem, tehát nemcsak a kulturális része értendő ez alatt - azért volt nagyon fontos, mert racionálisan, mérhető ismeretanyagot beszerző módon hozzá lehetett jutni ahhoz a létformához, ami tulajdonképpen az emberi együttélési poklok egyik legkifinomultabb formája. A szocializmus egy atomizált és tudatot sorvasztó ázsiai típusú rendszer volt. Nagyon könnyű volt felismerni az azonosságát, a nagy történelmi múltú, despotikus ázsiai rendszerek napi életérzésével. Véleményem szerint *Budapest*, 1964-65-ben egy érző emberi lény napi életérzése kicsit hasonlított az 1720-as évek indiai falujában élő középosztálybeli emberéhez. Ez persze iszonyúan csikorog, amit most mondtam, de a függőhíd, az átjárhatóság valahol ott van.

Az nyilvánvaló volt, hogy az emberek nagy része talán azért ment keletre, hogy gyógyítsa a nyugati nyomorúságát. Én meg azt láttam, hogy keleten még nagyobb pokol van, viszont egy több ezer éve működő kifinomult pokol. Ráadásul a miénk még nem is működik.

Ez a pokol viszont megtanulta azt, amit mi még ma sem tudunk. Ha megnézzük a japán *buto* minimál-színházat vagy a *no*-színházat vagy a *zent*, akkor megdöbbenve láthatjuk, hogy micsoda elidegenítési rituáléja alakult ki a napi életérzés szimbolizálásának. És megcsodálhatjuk azt is, hogy milyen kifinomult az emberi elme, hogy ilyen szimbólumrendszereket volt képes létrehozni, a saját napi

megnyomorított létének a felszabadítására. Hát ez vitt el Indiába, mert ott volt e téren a legszörnyűbb a helyzet, és mert ott találták meg ennek a kivezető útnak a módzatait. De engem nem az érdekelt, hogy hogyan lehet innen kislisszolni, hanem az érdekelt, hogy milyen elképesztően tehetséges az ember. Hiszen egy saját maga által kitalált rendszerrel győzi le a valóságot. Engem pedig az érdekelt, hogy mi ez a rendszer. Én úgy győztem le a magam nyomorúságát, hogy az érdekelt, mások hogyan győzték le.

1. Richard Dawkins: Az önző gén

2. Roger Penro: Visions of the future: physics and electronics

3. Hatvany Bertalan fordítása

*